

MOLNÁR CSONGOR

A NEMZETPOLITIKA ELMÚLT ÉVTIZEDÉRŐL

Manzinger Krisztián (szerk.): *Nemzetpolitika a változó világban. Kisebbségért – Pro Minoritate Alapítvány – Méry Ratio Kiadó: Budapest, 2020.*

Nem könnyű egy olyan kötetről írni, amelyben a szövegek formailag, tartalmilag és minőségben is nagyon eltérőek. A lírai jegyeket magán hordozó köszönetnyilvánítástól egészen a legapróbb részletekig kidolgozott tudományos tanulmányig mindenféle írás megtalálható a kötetben, mégis Manzinger Krisztián szerkesztésében sikerül egy egésszé összeállnia. A kötet – amely a Lőrincz Csaba-díj elmúlt tíz évét összegzi a díjazottak munkásságán keresztül – nagyon érdekes olvasmány a nemzetpolitikával még csak ismerkedőknek és a haladó kutatóknak egyaránt. A kötetben szereplő írások mindegyike a szakma iránti elkötelezettségről, alázatról és odaadásról tanúskodik.

A kötet három, jól elkülöníthető részből épül fel. Az első a bevezető, melynek elején a szerkesztő röviden összefoglalja a Lőrincz Csaba-díj elmúlt tíz évét, valamint névadójának munkásságát. Felidézi a tragikus hirtelenséggel elhunyt Lőrincz Csaba életútjának fő mozzanatait, az erdélyi Limes-kör tagságát, Magyarországra való áttelepülését, valamint kiter a névadó szellemi munkájának érdemeire. A rövid írás kiválóan szemlélteti Lőrincz Csaba szerepét a rendszerváltás utáni Magyarország politikai életében. Lőrincz a Külügyminisztérium munkatársaként olyan meghatározó politikai folyamatoknak volt megkerülhetetlen figurája, mint Magyarország és a szomszédos országok közötti alapszerződések megkötése, a lehetséges autonómiakonceptciók megfogalmazása és a státustörvény kidolgozása. Talán nem is véletlen, hogy a Lőrincz Csaba egybegyűjtött írásait tartalmazó, Borsi-Kálmán Béla, Filep Tamás Gusztáv és Zelei Miklós által szerkesztett, 2010-ben megjelent könyv címe *A mérték* lett. Szövegei azok megalapozottsága és mélysége miatt a jelenkor formálói számára is nélkülözhetetlenek.

A bevezető második felében, Németh Zsolt és Szesztay Ádám közösen írt tanulmányukban arra tesznek kísérletet, hogy a kisebbségi jogok alakulását szemléltessék a bonyolult

XX. század kulcsfontosságú eseményein keresztül. A tanulmány a második világháborútól követi végig a kisebbségi jogok nemzetközi, azon belül is európai alakulását. A szerzők ismertetik az 1947-es párizsi békekonferencia után kialakult, a tanulmányban ENSZ-világrendnek nevezett rendszer kisebbségvédelmi vonatkozásait, többek között az 1948-as Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának és az 1975-ös Helsinki Záróokmányának a létrejöttét, valamint végigkövetik az 1989 utáni keretegyezmények alakulását, de említést tesznek az aktuális Minority SafePackról is. A Németh–Szesztay szerzőpáros ezzel a tanulmánnyal nyújt keretet a kötet későbbi fejezeteinek.

A könyv második része a Lőrincz Csaba-díj által kitüntetett személyek, a díj átvételekor elhangzott beszédeknek átdolgozott változatát tartalmazza. A díjazottak között az olvasó talál kisebbségkutatót, nyelvészt, egyetemi oktatót, diplomatát, jogászt, kisebbségjogi aktivistát, de egy folyóiratot is.

Nehéz próbálkozás végigvenni egyenként a különböző írásokat és kiemelni azok érdemeit, rámutatni hiányosságaikra. Hasonlóan elvetélt gondolat lenne azokat különböző témakörökbe tömöríteni, hiszen mindegyik szerző a saját tudományterülete felől közelít a kisebbségkutatás és a nemzetpolitika világához. Ennek ellenére fontos röviden említést tenni a szerzők által közölt írásokról, részben az olvasói érdeklődés felkeltése érdekében, másrészt a szerzők személyes motivációnak, tudományos munkásságának és mindennapi tapasztalatainak bemutatása végett.

Az első díjazott 2009-ben Filep Tamás Gusztáv volt. Filep a díj átvételekor elhangzott és a kötetben közölt beszéde egy mélyen személyes hangvételő vallomás a kisebbségkutatás elmúlt harminc évről, egyben a szerző *homage*-a a tudományterület előtt.

Orosz Ildikó szövegéből nemcsak a kárpátaljai magyar közösség mindennapos problémáira, Kárpátalja és a mindenkori magyar kormány összetett, sokszor bonyolult viszonyára derül fény, hanem a határon túli értelmiség kihívásaira is. Orosz Ildikó, a kárpátaljai magyarság prominens tagja, aki közösség-szervezőként, a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektoraként első kézből tapasztalja a homogenizáló nemzetállam működését, és ismeri a közössége kihívásait. Az írás szimbolikus körképet nyújt a határon túli magyar közösségek kényszerpályáiról.

Ódor Bálint írásának beszédes *A nemzetpolitikai érdekérvényesítés lehetőségei az EU-ban Lisszabon után* címe nem sok találgatni valót hagy az olvasó számára. Az írás példaértékű pontossággal mutatja be a Lisszaboni Szerződés utáni érdekérvényesítési lehetőségeket az európai őshonos kisebbségek számára.

A negyedik díjazott erősen kilóg a sorból, hiszen 2012-ben nem egy személy, hanem egy folyóirat kapta a kitüntetést: az erdélyi *Magyar Kisebbség*. Székely István és Toró T. Tibor szerkesztők írása egyszerre beszédes lenyomata a kisebbségeket érintő témák tudományos kutatásának, és tömör körképe az erdélyi magyarságot foglalkoztató kérdéseknek.

Korhecz Tamás kiváló jogi ismereteivel mint a vajdasági magyarság eminens képviselője ismerteti a helyi magyar autonómia történetét, kihívásait és problémáit.

A váratlanul elhunyt Bíró Gáspár munkássága előtt Salat Levente politológus, egyetemi oktató és Rainer Hoffmann az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának korábbi elnöke tiszteleg. Mindketten kiemelik Bíró „gondolkodói örökségét”, elkötelezettségét, munkabírását. Bíró meghatározó figurája volt az európai kisebbségi ügyeket érintő szakpolitikai döntéseknek.

A felvidéki Orosz Örs tanulmányában a szlovákiai kisebbségi nyelvi jogokról és azok megvalósíthatóságáról értekezik.

Kántor Zoltán módszeresen ismerteti a nemzetpolitika és az állampolgárság körüli kérdések összefonódását. A tanulmány Magyarország és a külhoni magyar közösségek viszonyát elemzi az állampolgársági kérdés vetületében. A tanulmány azért is fontos, mert alaposan bemutatja a tudomány és a szakpolitikai döntések találkozását. Összességében egy jó példa arra, hogyan lehet megközelíteni egy aktuális témát a tudomány eszköztárával és arról a megfelelő keretek között cizelláltan írni.

Bakk Miklós a nacionalizmus kortárs értelmezéseire világít rá. Lényegi kérdése, hogy van-e alternatívája a nemzetnek. A nemzetközi szakirodalom felvonultatásával végül arra megállapításra jut, hogy nincsen.

Vizi Balázs tanulmánya az olvasót újra a nemzetközi viszonyrendszerek világába kalauzolja, hogy ismertesse a kisebbségi jogok védelmének jogi rendszerét az európai kontextusban. Vizi tanulmánya Ódor Bálintéhoz hasonlóan a kisebbségi kérdéseket nem belpolitikai kérdésként, hanem nemzetközi viszonyrendszerek nyújtotta keretek között elemzi. Az ismert kutató írása felvázolja az érdekérvényesítés jogi lehetőségeit és határait. Ezek az ismeretek nemcsak a magyar viszonylatban fontosak, hanem más európai kisebbségek szempontjából is, hiszen a kisebbségi jogvédelem nem kizárólagosan magyar ügy.

Az utolsó elemzés Csernicskó István tollából származik, és alapos áttekintést nyújt a máig tapasztalható európai szintű nyelvi konfliktusokról, valamint az azok kezelésére adott sikeres és kevésbé sikeres válaszokról. A kötet utolsó részét a díjazottakkal készült interjúk képezik. Ezekben szó esik a Lőrincz Csaba-díjról és szerepéről, az EU-s szintű kisebbségi jogi keretéről, a kisebbségben élő magyarok közösségi jellegéről és kihívásairól.

Összegzésképpen a kötet inkább egy album élményét nyújtja az olvasónak, mintsem egy tanulmánykötetét. Tény, hogy ez a könyv nem is felel meg a kategorikus tanulmánykötet műfaji elvárásainak, szándékosan meghaladja azt. Egy dicséretes összefoglaló, amely nemcsak az elmúlt tíz év díjazottjait mutatja be, hanem a munkáikon keresztül az elmúlt tíz év nemzetpolitikai gyakorlatait is. A szövegekben keveredik a tudományos attitűd, a politikai érdekérvényesítés és a stratégiai gondolkodás. A nemzetpolitika elméleti gazdagodását szolgáló kutatások, a politikai gyakorlatban megmutatkozó érdekérvényesítés európai és lokális vetületei, valamint az előző kettő találkozási pontja a közösségeket érintő ügyek megvalósításában egyszerre jelenik meg egy rendkívül heterogén szövegkörnyezetben. Ebben a formában, a Lőrincz Csaba-díj tíz évét összegző kötet nagyon mély betekintést nyújt a nemzetpolitika világába.